

Rasprava o razvoju društva i gospodarstva znanja u Hrvatskoj te znanosti i visokom obrazovanju kao njihovim konstitutivnim elementima vrlo je važna, pogotovo sada, u vrijeme kada Hrvatska prolazi kroz ozbiljno razdoblje gospodarske stagnacije, pa je očekuju odluke o strategijama daljnjega razvitka. U zadnjem su se desetljeću koncepti društva i gospodarstva znanja u mnogim zemljama, pa i kod nas, prilično istrošili kao pokretačka snaga društvenih i gospodarskih promjena. Stekli su i donekle negativnu konotaciju pomodnih i praznih termina, uglavnom zahvaljujući nekritičkoj upotrebi u svakodnevne politikantske svrhe. U isti mah javni instituti i sveučilišta dolaze u sve veću krizu zbog smanjivanja proračunskih sredstava i stalne potrebe da dokazuju svoju društvenu i gospodarsku korisnost. Tako su se znanost i visoko obrazovanje u gospodarstvu znanja zatekli u paradoksalnom položaju: s jedne strane oni postaju osnovna proizvodna snaga, faktori bez kojih društvo znanja nije moguće, a s druge strane sve veća scijentizacija gospodarstva, masovno obrazovanje, sve veći troškovi istraživanja i obrazovanja te diverzifikacija aktera u proizvodnji znanja dovodi do proračunskih restrikcija za javno financiranje znanosti i obrazovanja.

Monopol sveučilišta na proizvodnju znanja, danas najvažnijega proizvodnog faktora, ugrožen je pojavom niza ostalih institucija i lokacija za proizvodnju i primjenu znanja, koje su izrasle iz potrebe da se razvijaju ili primjenjuju nove tehnologije. U novom okruženju i sami su znanstveni sustavi i sveučilišta u fazi tranzicije. Da bi se znanje i znanost upotrijebili za gospodarski razvoj, valja razumjeti što doista gospodarstvo znanja, a što društvo znanja jest. Je li potraga za fundamentalnim znanjima dovoljna za uspješan gospodarski razvitak ili je potrebna njihova praktična primjena i tržišna kapitalizacija kroz inovacije i nove tehnologije? "Stvaranje znanja" prema "iskorištavanju znanja" za gospodarski razvitak i rast prijelomni je moment u razumijevanju promjena koje su se dogodile u zadnja dva desetljeća u organizaciji, ciljevima i društvenoj ulozi znanstveno-istraživačkoga rada i visokog obrazovanja, posebice sveučilišta. O našem razumijevanju uloge znanosti i obrazovanja u društvu, načinu na koji se znanje "proizvodi i koristi" ovisit će ne samo politike znanosti i obrazovanja nego i strategija ukupnoga nacionalnog razvoja. Globalizacija koja donosi, s jedne strane, sve veću potrebu za nacionalnom inovacijskom konkurentnošću i inovacijama utemeljenima na znanju, s druge strane donosi i sve veću internacionalizaciju znanstvenih istraživanja, mobilnost kadrova i kompeticiju među sveučilištima. To neminovno traži nove načine organizacije znanosti i visokog obrazovanja te određene pomake iz tradicionalnoga istraživačkoga sveučilišta k novim tipovima sveučilišta.

Radovi koje predstavljamo u ovom tematskom broju nastoje barem djelomično rasvijetliti na konceptualnoj i teorijskoj razini spomenute teme i dileme. Uvodni rad Jadranke Švarc – Hrvatska u gospodarstvu znanja – o čemu govorimo? – upravo je takav pokušaj razjašnjenja osnovnih koncepata društva i gospodarstva znanja radi njihova boljeg razumijevanja i realizacije u praksi. Rad Antun Šundalića i Željka Pavića – Između vrijednosti obrazovanja i negativnoga sociokulturnog nasljeđa – upozorava, pak, na to da je društvena selekcija i nagrađivanje na meritokratskoj i obrazovnoj osno-

vi, što čini meritum društva znanja, u Hrvatskoj ozbiljno narušena zbog visoke razine korupcije te onemogućuje realizaciju društva znanja u Hrvatskoj. O uspostavljanju gospodarstva znanja u Sloveniji govori rad Maje Bučar – Is knowledge society a vision or illusion? The case of Slovenia. Autorica zaključuje da je Slovenija u proizvodnji znanja po mnogim statističkim indikatorima slična vodećim europskim zemljama, ali da zaostaje u primjeni znanja, tj. u proizvodnji inovacija kao pokretačima konkurentnosti, pa poziva na proaktivnu ulogu vlade u stvaranju sociokulturnog okruženja koje potiče transformaciju znanja u nove tehnologije. Rad Marine Dabić i Jadranke Švarc – O konceptu poduzetničkoga sveučilišta: ima li alternative? govori o alternativnim modelima razvoja sveučilišta, u kojima se nastava i istraživački rad odvijaju u novim organizacijskim okvirima i s novim strateškim odrednicama. Takve radikalne promjene u sveučilištu i znanosti dovode do niza dilema u znanstvenoj etici i suprotstavljanja inovacijske i znanstvene kulture, o čemu govori rad Jasminke Lažnjak – Dimensions of national innovation culture in Croatia. Content validity of Hofstede's dimensions. Konačno, Anton Hauc, Igor Vrečko i Zlatko Barilović u svojem radu – A holistic project-knowledge society as a condition for solving global strategic crises – zastupaju nešto drukčiji, holistički i projektni pristup društvu znanja kao teorijsko-praktičnom okviru za rješavanje globalnih problema koji ozbiljno prijete opstanku današnjega društva, pa i ljudske vrste.

Nekoliko radova nastalo je u sklopu znanstvenoga projekta Društvena evaluacija hrvatskog inovacijskog sustava u funkciji gospodarstva znanja, koji se odvija u Institutu Pilar, a financira ga Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Jadranka Švarc